

Kauno miestiečių pavardžių formavimasis XVI–XVIII amžiuje

ALMA RAGAUSKAITĖ

Lietuvių kalbos institutas, Vilnius

The article deals with the rise of surnames among the urban population of Lithuania in the 16th–18th centuries as exemplified by records from the city of Kaunas. Surnames were introduced at different times among different classes of the population. Among the urban elites (especially among the German-speaking Lutheran element), they are attested from the early 16th century onward, whereas the process of formation of surnames among the urban middle and lower classes was completed in the 17th century. Among the urban population as a whole, surnames were introduced later than among the gentry (here, surnames must have been used as early as the 15th century) but earlier than among the peasantry (where the process of their formation was not yet fully completed in the 18th century).

ĮVADAS

Apie Lietuvos miestiečių pavardžių susidarymą kol kas rašyta labai nedaug. Vilniečių asmenvardžius (besiformuojančias pavaides) yra tyrės Zigmantas Zinkevičius. Jis išsamiai analizavo Vilniaus Šv. Jono bažnyčios 1602–1615 metų santuokų bei 1611–1616 metų krikšto registracijos knygų antroponimus, bet dėl kalbamųjų šaltinių specifikos mažai galėjo skirti dėmesio pavardžių formavimosi problemai. Autorius konstataavo, jog tam tikslui būtina ištirti dokumentus, kurie apimtu ilgesnį laikotarpį ir kur būtų surašytos bent kelios žmonių kartos (Zinkevičius 1977: 65). Nors toliau, remdamasis detalesne įrašų analize, jis spėja, kad tuo laiku „pavardės veikliausiai jau buvo įsigalėjusios privilegiuotų žmonių šeimose, kurios rūpinosi savo aukšta kilme ir genealogija“ (ten pat). Tad iš Zinkevičiaus darbo matyti, kad XVII a. pradžios Vilniuje dar nebūta vieningos, nusistovėjusios ir privalomos asmens pavadinimo sistemos.

Istorikas Z. Kiaupa, remdamasis 1662–1663 m. Šiaulių miesto mokesčių žiniaraščiuose bei 1636–1738 m. Šiaulių dvaro teismo knygoje užfiksuotais šiauliečių įvardijimais, bandė nustatyti jų pavardžių susidarymo ypatumus (Kiaupa 1991: 3–4).

Miestiečių pavardžių susidarymo tyrimai tebéra aktualūs, nes kol kas nesama bent kiek išsamesnių darbų, kuriuose būtų aptartas šio luomo asmenų pavardžių atsiradimas ir raida.

Todėl šio straipsnio tikslas – apžvelgti Kauno miestiečių paveldimo asmenvardžio atsiradimą ir formavimąsi XVI–XVIII a. ir pateikti detalesnę šiam luomui būdingų įvairių sluoksnių asmenų pavardžių radimosi tendencijų analizę.

Antroponimija straipsniui surinkta iš XVI–XVIII a. 51 Kauno miesto aktų knygos. Tarp jų esama teismų bylų bei protokolų rinkinių, magistrato posėdžių ir aktų įrašų knygų. Šių dokumentų sąrašas nurodomas straipsnio pabaigoje¹. Chronologiniu požiūriu – tai unikali medžiaga pavardžių formavimosi tyrimui, nes kitų Lietuvos miestų savivaldos institucijų originalių knygų esama išlikusių tik nuo XVII a. (Kiaupa 2000: 69). Šaltiniai rašyti lenkų, lotynų, senaja baltarusių ir šiek tiek vokiečių kalba.

Iš minėtų knygų išrašyta apie 12 000 Kauno miestiečių įvardijimų² (skaičiuoti ne skirtini, bet visi kauniečių – vyru ir moterų – užrašymai). Jie įvairūs. Atsižvelgiant į moterų įvardijimų specifiką (jos nusakomas pagal vyra ar tėvą) bei straipsnio tikslus, toliau bus daugiausia remiamasi vyru įvardijimais.

Kalbamuoju laikotarpiu dažniausiai jie užrašomi dviem asmenvardžiais, pvz.: *Paulus Balžga* (M₄ 507)³, *Mathias Dondulis* (M₄ 22); *Mathias Gorſki* (S₂ 2), *Augustinus Gradowski* (S₂ 2); *Jakuba Abramowicza* (GEN; L₅ 129)⁴, *Vincentemu Ambrozewiczowi* (DAT; L₅ 77) ir kt.

Be šio, produktyviausio, įvardijimo būdo, pasitaiko ir kitokių kauniečių užrašymų. XVI–XVIII a. asmenys dar įvardijami trimis asmenvardžiais, pvz.: *Walenthin Jurgiewicz Baniškožetis* (V₆ 18), *Stanislaw Piotrowicz Budnikowicz* (V, 364); *Jozeph Dominik Bartoſzewicz* (MS₁ 463), *Augustinus Paulus Dowiata* (MS₁ 306); *Jerzego Michała Grommeka* (GEN; AI₆ 418), *Jana Kazimierza Lukaszewicza* (GEN; AI₁₀ 421), *Mathias Josephus Wieliczko* (AI₂ 17) ir t. t.

XVI a. bei XVII a. pačioje pradžioje kai kurie miestiečiai įvardijami aprašymo būdu, pvz.: *Andrzej konwiarz kowienki* (V₆ 85), *Grygier doilida z miasa kowienkiego* (V₇ 196), *Petrelis piwowar pana Augustina Domeraw burmistrja kowienkiego* (V₅ 243) ir pan.

Dėmesį atkreipia tai, kad tie patys asmenys – tiek vyrai, tiek ir moterys – skirtinguose aktuose galėjo būti užrašomi nevienodai, pvz.: *Jerzy Brandzaytis* (V₉ 26) – *Brandzajcia* (GEN; V₉ 27) – *Georgius Brandziun* (S₁ 25); *Macieia Gorſkiego* (GEN; S₃ 298) – *Mathiae Gurſki* (S₃ 23) – *Gorſkiego* (GEN; S₃ 298); *Jan Tomasžewicz Kiemieionis* (MV 386) – *Tomasžewicz Kiemieionis* (MV 185); *Piotr Kažimierz Saurymowicz* (S₃ 238) – *Piotrowi Saurymowiczowi* (DAT; S₃ 78); *Magdalena olim Petri Steygwił civis caunen(sis) derelicta vidua* (S₁ 188) – *Magdalena Steygwiłowa* (S₂ 188) bei kt.

Manytina, kad ištyrus, kaip skirtingais metais buvo užrašomi tie patys asmenys, ir apibendrinus tokius įvairuojančius įvardijimus, galima daryti tam tikras išvadas apie paveldimo asmenvardžio – pavardės – buvimą ar nebuvimą.

¹ Kauno miesto senojo archyvo knygų sąrašą sudarė Z. Kiaupa (1973: 125–137). Be ten nurodytų šaltinių, dar reikėtų paminėti ir 1542–1544 m. vaito knygą, surastą Lietuvos valstybės istorijos archyve (toliau – LVIA; F. 166. Ap. 2. D. 14) bei 1754–1759 m. lentvaičio teismo knygą (LVIA. F. SA. B. 19588). Dar viena 1636–1646 m. Kauno magistrato knyga yra saugoma Rusijos valstybės senųjų aktų archyve Maskvoje (F. 356. Ap. 1. B. 19588). Ja pasinaudoti nebuvo galimybės.

² Apie Kauno miestiečių antroponimų atrankos kriterijus dar žr. Ragauskaitė (1999: 146; 2000: 94).

³ Čia ir kitur pateikiami ne visi duomenys, o tik jų dalis.

⁴ Straipsnyje dažniau pasitaiko tokie linksnių pavadinimų sutrumpinimai: GEN – kilmininkas, DAT – naudininkas, INSTR – įnagininkas.

1. KAUNIEČIŲ LIETUVIŲ PAVARDĖS⁵

1.1. XVI amžius

Asmenvardžių virtimo pavardėmis apžvalga pradedama nuo seniausių įrašų, t. y. nuo 1522–1545 m. magistrato knygos, 1542–1544, 1544 ir 1545 m. vaito knygų. Šiuose aktų rinkiniuose tiesioginių duomenų, rodančių kauniečių šeimyninę priklausomybę, yra nedaug. Bet ir šie ankstyvi, negausūs pavyzdžiai leidžia nustatyti kai kurias asmenvardžių virtimo pavardėmis tendencijas. Bendro vienos šeimos narių antroponimo radimasi liudija pavyzdžiai, kai greta užrašyti vyras ir žmona, pvz.: 1522–1545 m.⁶ *Joannī Popela* (M₁ 343)⁷, jo žmona – *Dorothea Popjelowa* (M₁ 343); 1522–1545 m. *Petkowycz*, jo žmona – *domi(n)a⁸ Caterina Petkowyczowa* (M₁ 292).

Net ir tada, kai žmona įvardijama asmenvardžiu ir kokiui nors prievardžiu, rodančiais priklausomybę nuo vyro, galima manyti, kad tai jau liudija tam tikrą vienodo antroponimo formavimosi pradžią, pvz.: 1544 m. *Миха́ко ковá жону Михалкову* (V₂ 56); 1544 m. *дом Ѯна Каспорова и Ѯна Якуба ниебожи́ска воима* (V₂ 141) – *нану Якубова вонтова* (V₂ 62) ir kt.

Vienas kitas atvejis rodo, kad tokį patį asmenvardį turi šalia įrašyti tėvas ir sūnus, pvz.: 1568–1572 m. *Stanisla Popiningis*, jo sūnus – *Mathæi Popiningis civis caunen(sis)* (M₃ 58); 1583–1591 m. *hon(estus) Bartholomæus Tylewicz fater germanus Alberti olim Tylewicz scabini caunen(sis)* (M₄ 492).

Manytina, kad tokius tos pačios šeimos atstovų vienodus asmenvardžius galima vadinti pavardėmis (Maciejauskienė 1983: 127; 1987: 113; 1991: 50–51; Pakszys 1983: 110–120; Bubak 1986: 216–217).

Bendras asmenvardis yra pastebėtas motinos ir vaikų užrašymuose, pvz.: 1583–1591 m. *sław(e)tnę panią Anną Kotkunową a synem iej̄ Andrzejem Kotkunem ławnikiem kowienśkim* (M₄ 70); 1590 m. *Pawel Stanisławowycz mieczanin kowienski z mat-hką swą Jadwigą Stanisławową* (V₈ 237).

Su vienodu antroponimu užrašyti ir kiti tos pačios šeimos atstovai, pavyzdžiu, broliai: 1589 m. *Piotr Burbožentis mieczanin kowienski bratu Jakub Burbožentis* (V₈ 157).

Neturint tikslų genealogijos duomenų, neįmanoma nustatyti asmenų giminystės tokiuose užrašymuose, pvz.: 1590 m. *Jurý ý Jan Kabaldžiowie mieczanie* (V₈ 197). Galima tik spėlioti, kad tai, greičiausiai, vienos šeimos nariai – tėvas ir sūnus arba broliai.

⁵ Kas iš šiame poskyryje minimų asmenų yra lietuvių, nustatyti neįmanoma. Tokį skirtymą „Kauniečių lietuvių pavardės“ ir „Kauno liuteronų bendruomenės narių pavardės“ nulėmė straipsnio tikslai ir miestiečių bendruomenės etninės sudėties tyrimai.

⁶ Čia manoma, kad kalbant apie XVI a. kauniečių pavardžių radimasi, svarbu nurodyti kuo tikslesnę tokius pirmųjų faktų datą, nes tai leistų pagrasti miestiečių luomo pavardžių formavimosi chronologiją. Be to, taip atvejais, kai šaltinio lapai chronologiniu požiūriu yra labai supainioti, pateikiamos tik aptykėlės, apraše nurodytos jo chronologinės ribos.

⁷ Visi asmenvardžiai yra metrikuojami. Prie kiekvieno jų skliaustuose nurodoma dokumento santrumpa ir po kablelio lapo (ar puslapio) numeris. Pateikiant antroponimus mėginama išlaikyti tikrąsias, šaltiniuose fiksuotas formas. Paprastumo dėlei kirilicos raidynas pertekitas moderniaisiais rašmenimis bei pakcista keletas kitų senųjų rašmenų variantų.

⁸ Čia laikomasi K. Lepszy'o, A. Wolffo, L. Glemžos nuomonės, kad savivaldos institucijų dokumentuose užfiksuotos abreviatūros pildomos. Prierašas teikiamas skliaustuose (*Instrukcja* 1953: 30; Wolff 1957: 155–181; Glemža 2000: 211–214).

Pavardžių formavimasi liudija ir du bendri vyro ir žmonos asmenvardžiai, pvz.: 1554 m. *uczęcywa Orfulja Pyotrowna Szymonowa Peckowska mieszcianka kowienska małżonka swe(go) Simona Peczkowskiego* (GEN; V₄ 226); 1555 m. *providus Joannes Porfeliis civis caunen(sis)* (V₄ 345), jo žmona – 1565 m. *Katrina Janowa Porfeliowa* (V₆ 117); 1554 m. *nieboszczyka Szymona Synthokopia* (V₄ 285), jo žmona – 1554 m. *Anny Szymonowej Syntokopowej* (DAT; V₄ 285); 1565 m. *uthcziwa Marta Janowna Kozielczykowna Pawlowa Puaczowa małżonka swego pawla* (V₆ 119), jos vyras – 1555–1564 m. *f(amus) d(ominus) Pauli Puacz consular caunen(sis)* (M₂ 86).

Iš pavyzdžių matyti, kad paveldimi asmenvardžiai funkcionuoja miesto elito – tarėjų, burmistrų, vaitų ir jų žmonų bei vaikų užrašymuose.

Esama nemaža atvejų, kai įraše nepaliudytas paveldimas antroponimas. Tačiau reikėtų atsargiai vertinti tokius užrašymus, iš kurių lyg ir atrodo, kad dalis kauniečių šiame amžiuje pavardžių dar neturėjo. Aptariant Kauno miestiečių įvardijimą, jau buvo pastebėta, kad tie patys asmenys galėjo būti užrašomi nevienodai. Paaiškėjo, kad kai kada jie užrašyti su paveldimu asmenvardžiu arba be jo, pvz.: 1522–1545 m. *Joannis Popela relicta uxori Dorotheae* (M₁ 342) – *Dorotheae Popielowa* (M₁ 343); 1544 m. *Mušako kovā žonu Mihalkovu* (V₂ 56) – jo žmona *Ядворга* (V₂ 56); 1522–1545 m. *Petkowycz*, jo žmona – *domi(n)a Caterina Petkowyczowa* (M₁ 292) – *Caterina martella sup area jacentem in longa platea penes muratam domum* (M₁ 364) – 1522–1545 m. *Jeorgius Petkowycz cum sua uxore Caterina* (M₁ 293) ir pan. Tai liudija, kad tam tikros dalies asmenų turėti paveldimi antroponimai galėjo būti tiesiog neužfiksuoti. Tačiau kai kurie kauniečiai šiuo laikotarpiu, atrodo, dar neturėjo pavardžių. Tai patvirtina vyro ir žmonos užrašymų įvairovė. Dažnai juose nėra bendro asmenvardžio, pvz.: 1522–1545 m. *d(ominus) Joanes Gradowsky tutor legitimy Katherine uxoris sue et tanq(am) plenipotens* (M₁ 141); 1522–1545 m. *domi(n)a Barbara olim domi(ni) Stanislai Gradowski relicta vidua* (M₁ 298); 1553 m. *Helzbietha małżonka Lawryna Budnikowicza* (V₄ 282); 1590 m. *uczęcywy Andrzej Iwanowicz mieszcianin kowienski a małżonka iego Magdalena* (V₈ 189); 1582 m. *providus Andreas Kiermelis civis caunen(sis) et Anna Quaszelnikowna coniuges* (V₇ 369); 1580 m. *Iendrzejem Janowiczem Kumelewiczem y żoną iego Hanną Piotrowną Kwasielnikowną mieszcianę* (V₇ 95); 1568–1572 m. *honesta Helena olim Ignaty Opanajowicz civis caunen(sis) relicta vidua* (M₃ 85); 1555–1564 m. *honesta d(omina) Clara Georgij Pyeczuza vidua relicta* (M₂ 52); 1583–1591 m. *Bartłomiejem Plaukociem y żoną iego Helzbiethą corką Stanisława Skiera mieszcianina kowienskiego* (M₄ 382); 1566 m. *uthcziwa pani Anna niekiedy Marcjana Slienunińska mieszcianina kowienskiego wdowa* (V₆ 144); 1562–1564 m. *honesta d(omi)na Barbara olim Matia Tatarjikys civis cawnen(sis) vidua relicta* (V₅ 151); 1568–1572 m. *Catherina olim Jacobi Winksznakis relicta vidua* (M₃ 64); 1580 m. *honesta Hedwiga olim Matyjs Zamšnik vidua relicta civis cawnen(sis)* (V₇ 84); 1562–1564 m. *honesta Agneta olim Stanislai Zorawski civis caunen(sis) vidua* (V₅ 251).

Bendras asmenvardis nenurodytas tėvų ir vaikų įvardijimuose, pvz: 1522–1545 m. *Stanislai Gradowski et Stanislai fili sui* (M₁ 298); 1522–1545 m. *Sebastianu(s) Lowycz tutor consortis sue Anne et alioru(m) pueroru(m)* (M₁ 292) ir kt.

Ši teiginį paliudija ir varijuojančios tėvo ir sūnaus asmenvardžių lytys: 1583–1591 m. *hon(estus) Caspar Baniskaitis filius olim Valentini Baniskis civis caunen(sis)* (M₄ 309);

1555–1564 m. *Georgij Burnanis filij Jana Burna* (M₂ 69). Sūnūs čia įvardyti vardais ir iš tévo antrojo asmenvardžio sudarytais patronimais. Vadinas, vaikai ir tévas vienodo, nusistovėjusio ir nekintamo antroponimo dar neturi.

Tai matyt ir tokiais atvejais: 1590 m. *Stanisław Boczkiewicz mieszcjanin kowienki syna swego Pawla* (V₈ 207); 1583 m. *honestus Sebastianus olim honesti Pauli Jakubowic̄z civis cauen(sis) filius* (V₇ 323).

Bendro antroponimo néra ir kitų tos pačios šeimos asmenų, pavyzdžiu, brolio ir sesers įvardijimuose, pvz.: 1561 m. *slawethnij pan Macziej Eythwylowic̄z lawnik kowien(ski) czinil opowýadanje na panę Elżbiethę siostrę swą* (V₅ 10); 1581 m. *ho(nesta) Heliżabeth Pawlowna Puhacżowna mieszczańska Cowieńska bratu memu Zygmunto wi* (V₇ 140).

Sunku pasakyti, ar šie asmenys dar neturi paveldimo asmenvardžio, ar jis tiesiog neužrašytas dėl nenusistovėjusio įvardijimo ar kitokių priežasčių.

Tačiau galima teigti, kad XVI a. pirmojoje pusėje pavardžių dažniausiai dar neturėjo miestiečių luomo žemesnių sluoksnių atstovai. Jie paprastai įvardijami aprašomuoju būdu, pvz.: 1545 m. *Stanisław piwowar Kotkunowej* (V₃ 164); 1545 m. *Małgorzatę szinkarkę* (V₃ 77); 1545 m. *Petras furmanos* (V₃ 53); 1564 m. *Jan miecznik mieszcjanin kowien(ski)* (V₆ 8); 1545 m. *Jan Styrnyk [...] mjeffczanie kowjenſſczy* (V₃ 43); 1551 m. *Piotr służebnik pana Barthłomieia Bissoffa* (V₄ 365); 1581 m. *Tomas parobek Kielowej* (V₁ 195); 1555 m. *Bochdan piwowar Barthłomeya Rhawa* (V₄ 348).

Iš to, kas buvo pasakytą, galima padaryti tokias išvadas apie XVI a. kauniečių pavardžių formavimąsi: 1) jau XVI a. pirmojoje pusėje dalis kauniečių, priklausiusių miesto elitui – tarėjai, vaitai, burmistrai ir pan. – turėjo pavardes; 2) antrojoje šio šimtmečio pusėje palaipsniui daugėjo miestiečių luomo vidurinio bei žemesnių sluoksnių asmenų, turinčių vienodą, paveldimą antroponimą; 3) mieste gyvenantys samdiniai, tarnai neretai buvo įvardijami aprašomuoju būdu, t. y. dažniausiai pavardžių dar neturėjo.

1. 2. XVII amžius

XVII a. – labai svarbus miestiečių pavardžių formavimosi laikotarpis. Tirtų šaltinių įrašai parodo, kaip toliau formuoja ir nusistovi kauniečių lokalinės bendruomenės elito bei vidurinių sluoksnių atstovų pavardės. Esama užtektiniai duomenų, rodančių žemiausios padėties gyventojų pavardžių atsiradimą.

Tiesa, tam tikra dalis miestiečių luomo žemesnių sluoksnių atstovų dar užrašoma be pavardės ir XVII a. pačios pradžios aktuose, pvz.: *uczciwy Symon Czapiecznik [...] na Walentego piwowara swego* (V₉ 219); *sluga mieyski burmistrzowski na imie Maciul* (VSM 88). Tačiau daugeliu atvejų XVII a. įrašai liudija kauniečius turėjus bendrą paveldimą asmenvardį. Jų turi greta užrašyti tévai ir vaikai, pvz.: *famat(us) Georgij Brzgis*, jo duktė – *Magdalena Brzgiowna* (MS₁ 195); *Reginie Burniszownie corce i synowi Jerzemu Burniszkwowi*, jų tévas – *Jerzy Burniszko rayca miasta Kowna* (S₃ 197); *famatus Christophorus Gniauzewicz* (S₃ 120), jo duktė – *Catherina Gniauzewiczowna* (S₃ 120); *Stanisława Kiely oyca tego Marcina i Katarzyny Kielowney* (GEN; M₅ 80); *Jozepha i Jerzego Łukasiewiczow synow*, jų tévas – *Janem Łukasiewiczem* (GEN; MS₁

132); Jacobum Margužys, jo duktė – Gertrudim Margužewna (MS₅ 269); hon(estus) Simon Rawa civis caunen(sis) [...] Andreæ Rawa et Helisabeth Rawianka fratris (S₁ 779); Gaspar Dowiata scabini caunen(sis) filium suum Casimirum Dowiata brata iego młodszego Augustina Dowiaty (S₃ 295); famatus Augustinus Paulus Dowiata ciwis caunen(sis), jo motina – famata Catherina Michałowiczowna Dowiatowa (S₃ 306); Jan Masiewic̄z poddany miejski imieniem swym y matki swei Połony Masiowej (VSM 244); Katharzyny Mickowny Ambrozieiowej Miſeleviczowej matki p(ana) Walentyna Miſelevicza (GEN; MS₁ 248).

Šiuo laikotarpiu vyro ir žmonos bendrų antroponimų užrašyta gerokai daugiau negu XVI a. Dažniausiai suntuoktiniai turi po vieną bendrą asmenvardį, pvz.: Bartholomeus Baykowski y Krystyna Janowiczowna Baykowska małzonkowie (S₃ 403); sławetnym panu Stanisławowi Baltromieiewiczowi y paniei Katarzynie Kozielczykowne Baltromieiewiczowej małzonkom mieszanom kowieniskim (DAT; S₃ 22); Woyciech Baranowicz mieszanin kowienki cechu tkackiego y Ewa Raczkiewiczowna Baranowiczo-wa małzonkowie (S₃ 153); ucciwego Jerzego Brandzaycia y niegdy Anny Brandzaycio-wej małzonkow y mieszan (GEN; MV 137); famatus d(ominus) Gregorius Daglewicz civis et sutor caunen(sis), jo žmona – famata Catherina Kilputayciowna Daglewiczowa (S₃ 471); famatus d(ominus) Petro Daugialo civis caun(ensis), jo žmona – d(omina) Elisabetha Gladyszowna Daugialowa (S₃ 524); sławetnego pana Jana Dembkowskiego mieszanina y kupca kowieniskiego małzonki onego paniei Magdaleny Juriewiczowny Dembkowskiej (GEN; S₃ 12); honorat(us) d(omi)nus Christophori Dombrowski scabi-nus caunen(sis) et d(omi)na Dorothea Kasnerowna Dombrowska coniugibus (MS₁ 458); spectabilis d(ominus) Augustinus Paulus Dowiato consulari caunen(sis) et d(omi)na Elisabetha Baniewiczowna Dawiatowa coniugibus (MS₁ 197); Lukas Gierdziejewicz bur-mistrz miaſta kowień(skiego) małzonki moię Elzbiety Ambrozeiowny Gierdziejewiczowej (S₃ 365); Tomasza Gierwaycia y Elzbiety Rusteykowny Gierwayciowej (GEN; S₃ 546); d(omina) Dorothea Mackiewiczowna Gradowka spectabilis domini Stanislai Gradowski olim consulis caunensis vidua (S₃ 344); famati Mathias Jakimowicz faber et Agnes Zagiewiczowna Jachimowiczowa coniuges (S₃ 259); Jan Juriewicz i Elzbieta Zyplanka Juriewiczowa małzonkowie mieszczanie kowiensty (S₃ 50); z panią Jagniężką Kaspro-wą małzonką pana Kaspra Grumnaicia mieszanina kowenskiego (V₉ 252); famata d(omina) Elisabetha Rumfeltowna Kozakiewiczowa domini Marcin Kozakiewicz incola caunen(sis) (S₃ 466); panu Andrzeiu Łukaszewiczu burmistrzu z pierwszą małzonką swoią panią Magdaleną Raczkiewiczną Łukaszewiczoną (MS₁ 108); panu Jakubowi Marcinkiewiczowi i małżonce onego pani Krystynie Jankiewiczownie Marcinkiewiczowej mieszczanom kowieniskim (DAT; MS₁ 439); d(omina)nus Christofor Matulewicz textor caunen(sis), jo žmona – famata d(omi)na Elisabetha Czarnawska Matulewiczowa (S₃ 573); sławetnemu panu Janowi Milewskiemu y Jadwidze Tomaszewiczownie Milewskiey małzonkom mieszczanom (DAT; S₃ 248); pani Katharzyny Misukiewiczowej [...] nieboſzczyk pan Stephan Misukiewicz ławnik kowienki (MS₁ 386); fam(atus) Valentinus Miſelevic̄z civis caun(ensis), jo žmona – honesta Anna Miſsokayciowna Miſeleviczowa (MS₁ 285); famatus d(omina)nus Stanislaus Naumowicz civis negotiatoris caunen(sis), jo žmo-na – Domina Marianna Naumowiczowa (MS₁ 286); panu Ambrozeiowi Pawłowic̄zowi tkac̄zowi y mieſcianinowi kowenskiemu małżonce paniei Zophii Bartłomieiwnej

Pawłowicżowej (DAT; S₁ 682); *famatus d(omi)n(us) Simon Rymkiewicz incola cauen(sis)*, jo žmona – *famata Elisabetha Degordinowna Rymkiewicżowa* (MS₁ 345); *famatus d(ominus) Andreas Romanowski civis et negotiator caun(ensis) et famata d(omi-na) Catherina Dowiatowna Romanowka* (S₃ 309); *panu Piotrowi Saulewiczowi burmistrzowi kowień(skiemu) y paniey Zofiey Saulewicżowej małzonkom* (DAT; S₃ 111); *d(omi)n(us) Petrus Władislaus Steczka Surwit civis mercator [...] et d(omi)n(a) Anna Dwilewiczowna Surwiłowa confortis* (MS₁ 199); *famat(us) Albertus Wyiuk et Sophia Domeykowna Wiukowa incole caunensis* (S₃ 406); *famatus Adamus Wisztoklis textor caunensis*, jo žmona – *famata Magdalena Andrzeiowna Wiztoklawa* (S₃ 429) ir kt.

Dažni ir suntuoktiniai įvardijimai, kuriuose užrašyta po du bendrus asmenvardžius, pvz.: *Piotr Dawgiałło rayca kowienski [...] paniey Magdaleny Wierzbickiej Piotrowey Dawgialiney rayczyney* (MS₁ 287); *Jana Eustachego Koiałowicza mieszkańców kowień(skiego) y Anny Kołotowskiej Janowej Koiałowicżowej małzonkow* (GEN; S₃ 277); *Andrzej Łosinski mieszkańców slosarž kowień(ski) y Justina Stegwilowna Andriejowa Łosinska* (MS₁ 338); *pan Jerzy Ludwikowicz z panią małzonką swoją Jagnieszką Gradowsczaną bywszą Andriejową Kotkunową a terazniejszą Jurgią Ludwikowicżową* (M₅ 90); *sławetnemu Janowi Punskiemu mieszkańinu kowień(skiemu) i paniei Magdalenie Janowicżownej Janowej Punskiej małzonkom miejczanom kowień(kim)* (DAT; S₃ 440); *panu Macieiu Rażowskiju rajcy kowień(skiego) y paniey Zophiey Walentinownie Macieiwowej Rażowskiej małzonkach* (DAT; MS₁ 338); *Andriejowi Staniulewiczowi mieszkańowi kowień(skiemu) y małzonce iego paniey Reginie Andriejowej Staniulewicżowej* (DAT; S₃ 97); *Jan Sokołowski y Katharzyna Jucewicżowna Janowa Sokołowska małzonkowie obywatele miasta Kowna* (MS₁ 267) ir pan.

Bendro suntuoktiniams asmenvardžio buvimą liudija pavyzdžiai, kuriuose nurodomi po vienos ar dviejų santuokų moterų igačti asmenvardžiai, pvz.: *uczęciwa pani Jadwiga Piotraszkowna bywsza Zygmuntowa Puhacżowa* (VSM 503); *uczęciwa pani Dorota Casprowna bywsza Mikołajowa Brajdjiowa a terazniejsza Abrahamowa Laudanska* (VSM 449); *panią Marianną Woleniewiczną pierwszego Wenckiewiczą a wtorego małżeństwa Winogrocką terazniejszą woytową [...] p(ana) Pawła Kazimierza Winogrockiego [...] woya masta Kowna* (MS₁ 263).

Vienodi antroponimai (galbūt pavardės) funkcionuoja ir kitų šeimos narių, pavyzdžiui, brolių ir seserų įvardijimuose: *famatus dominus Andreas Berezyn civis et negotiator caunensis panu Henrychowi Berezynie rodzonemu memu bratu* (MS₁ 6); *Andrieja i Jerzego Bielawskich braci* (GEN; MS₁ 278); *Castimirum Dowiata brata iego młodszego Augustina Dowiaty* (S₃ 295); *ucciwi Lawryna y Stanisław Lancunowicżowie rodzeni bracia* (MV 409); *Jan Rawa i brata iego Bartłomieia Rawe* (M₅ 174); *sławetny Błażei Welakowicż mieszczanin kowienski z bratem swym Macieiem Welakowicżem* (VSM 87); *honest(us) Joannes Maniuk et Catherina Maniukowna soror ipsius* (S₁ 579).

Vienos šeimos ar giminės nariai turi bendrą asmenvardį, matyt, ir tokiai atvejais: *uczęciwi Grygier i Stefan Dwiliowicżowie mieszkańców* (VSM 79); *famat(us) Joannes et Laurentius Koiallowicżowie* (S₁ 416); *Michał i Andrzej Raczkiewiczow mieszkań* (GEN; MS₁ 109).

XVII a. šaltiniuose esama nemaža vyro ir žmonos užrašymų, iš kurių neaišku, ar jie neturi bendrų antroponimų, ar šie paprasčiausiai neužrašyti, pvz.: *pani Alžbieta*

Piecžužanka nieboſčyka Macieia Balickiego raycy kowień(skiego) wdova (MV 368); honesta Dorothea Woiciechowna Valentini Biwilewicz textoris uxor (S₁ 517); d(omi)na Eva Nieſciukowna famati olim Franciſki Boniſzko ſcabini caunen(sis) derelicta vidua (S₂ 41); hon(estus) Mathia Burba civi et negotiatori caunen(sis), jo žmona – Barbara Staciukowna (S₂ 18); hon(esta) Zophia Bledziewſčzanka Alberti Dembkowski civis caunen(sis) uxoris relicta (S₂ 235); fam(atus) d(ominus) Adamus Dominikiewicz consularis caunen(sis), jo žmona – Urfula Gradowſčzanka (S₂ 88); Anna Sramowna Pauli Gradowski derelicta vidua (S₁ 280); pan Jan Gradowski burmistrz kowienski małzonki swey Barbary Juriowney Piecžugowny (M₅ 100); Symonowi Gulbinowiczowi y paniey Annie Leynartowiczownie małzonce mieſčzanom kowienskim (DAT; S₂ 228); hon(esta) Eliſabet Eggertiowna Jacobi Jaugiell civis caunen(sis) uxoris (S₁ 731); ucžciwy Woiciech Jodžiewicz mieſčanin kowień(ski) y 3 małzonką swą panią Barbarą Piecžugowną (VSM 129); honesta Eližabeta Kotkunowna olim hon(esti) Joannis Jodžis civis caunen(sis) vidua (S₁ 111); ucžciwą Zofią Pawłownę nieboſčyka Macieia Kaleciuna mieſčanina kowienskiego pozostala wdowę (MV 240); hon(esta) Barbara Gradowſčzanka olim Stanisław Kieloc civis caunen(sis) derelicta vidua (S₁ 807); d(omi)na Eližabeta Antoniowna Valentini Kržčonowicz ſcabini derelicta vidua (S₂ 142); ucžciwemu Piotrowi Ławrynowicžowi strycharzowi kowienskiemu i małzonce iego Ewie Stephanownie (DAT; S₂ 244); ucciweni Ambrožeiowi Lenartowiczowi y Annie Mikołaiownie małzonkam y mieſčanom (DAT; MV 170); sławetny pan Bernat Macieiewicz mieſčanin kowień(ski) z małzonką swą Zofią Gradowsczanką (VSM 391); pani Anna Worłowszczanka niegdy pana Jana Macieiwicža burmistrza kowień(skiego) pozostala małzonka (MV 417); domina Anna Kržčonowiczowna olim h(o)n(o)r(a)t Stephani Miſiukiewicz ſcabini caunensis derelicta vidua (MS₁ 452); Geržemu Piotrowicžowi y małzonce iego Dorocie Szlubellovicžowej mieſčanom (DAT; S₂ 52); Jeržy Romanowicz kupiec y mieſčanin kowień(ski) z małzonką swą Anną Korsakowną (S₁ 285); hon(estus) Nicolai Rudžianski civis caunensis, jo žmona – Elisabetha Mikołaiowna (S₂ 88); d(omina) Helena Kuberszczanka olim Christophori Sebestianowicz civis caunen(sis) derelicta vidua (MS₁ 310); ucciwy Jan Slusžkiewicz y pani Jadwiga Kiermełowna małzonkowie mieſčanie (MV 190); famatus Thomas Szymanowicz civis caunen(sis) et Magdalena Slubelowna coniuges (S₃ 256); hon(esta) Urfula Jakubowna olim Georgij Piotrowicz Szymtokapis civis caunen(sis) derelicta vidua (S₂ 165); hon(esta) Urfula Boniſzowna olim Bartholomei Wakarynaūtis civis caunen(sis) derelicta vidua (S₂ 41); sławetnemu panu Błażejowi Welaikowicžowi mieſčaninowi y kupcowi kowienskiemu y paniey Annie Biotayciownie małzonkom (DAT; VSM 184); hon(esta) Catharina Wakarynaciowna hon(esti) Petri Wilhelm civis caunen(sis) legitima coniunx (S₂ 41); Heleny Cižowny y Łukaſza Wižbołowicža mieſčan (GEN; VSM 287) ir pan.

Pateikti pavyzdžiai jokiu būdu nerodo, kad paveldimų asmenvardžių iš tiesų nebuvo. Ne vienu atveju raštiniinkai pavardžių galėjo ir neužrašyti. Ši teiginj patvirtina tai, kad kai kada tie patys asmenys užrašomi nevienodai – ir su bendru asmenvardžiu, ir be jo: sławetny Jan Koiallowicz mieſčanin y kupiec kowień(ski) małzonka iego pani Brygitta Beynartowna Janowa Koiallowicžowa (MV 363) – famati Joan Koiallowicz et hon(esta) Brigitta Beynartowna coniuges cives (S₁ 362); ucžciwa pani Jadwiga Piotraszkowna bywsza Zygmuntowa Puhacžowa (VSM 503) – famatus d(ominus) Sigis-

mundus Puhacz civis caunen(sis), jo žmona – Hedwigi Piotraszkowney (S₁ 94); Zofia Zochowska Płaukociowa pana Grygiera Piotrowicza Plaukocia mieszkańców y kupca kowień(skiego) mażonka (VSM 194) – pan Grygier Płaukoc mieszkańców kowień(ski) y pani Zofia Zochowska mażonkowie (VSM 193); pana Jerzego Pozery mieszkańców kowienskiego y mażonki iego paniey Barbary Pożerowej (GEN; MV 385) – honest(us) Georgy Pozera et Barbara Jurgiowna coniugum (S₂ 157); uczciwa Katarzyna Wilhelmo-wa nieboszczyka Piotra Wilhelma niegdy mieszkańców kowienskiego wdowa (MV 382) – hon(est)a Catharina Wakarynaiciowna honesti Petri Wilhelm civis caunen(sis) legitima conjunx (S₂ 41) ir kt.

Pasitaiko, kad viename akte tie patys sutuoktiniai užrašomi vienu, o kitame akte – jau dviem bendrais asmenvardžiais, pvz.: *famatus Bartholomeus Ambrozeiunas restio-nis caunen(sis) et Hedwigis Kupciowna Ambrozieiunowa coniugibus* (MS₁ 106) – *panu Bałtromieowi Ambrozieiunas linikowi i Jadwidze Kupciownie Bałtromieowej Ambrozie-iunowej mażzonkom* (DAT; MS₁ 106); *honest(us) Martin Dackiewicz textor incola caun(ensis) et eius consorti Hedwigi Jusiłowna Dackiewiczowa coniugibus* (MS₁ 310) – *panu Marcinowi Dackiewiczowi tkaczowi i onego mażzonce paniey Jadwidze Jusiłownie Marcinowej Dackiewiczowej mażzonkom* (DAT; MS₁ 311); *Macieiu Rażowskiu raycy kowień(skiego) y paniey Zophiey Walentynownie Macielowey Rażowskiey* (DAT; MS₁ 338) – *spectabilis domini Mathias Razowski consularis caun(ensis) et eius consorte d(omi-na) Anna Walentynowna Razowska* (S₃ 210); *spectabilem d(omi)n(um) Stanislaus Be-nedictum Surwił secretarium consularem caunensem et consortem eius [...] Elisabetham Razawszczankam Surwiłowam consularisem coniuges* (MS₁ 273) – *d(ominus) Stanisław Benedict Surwił y Elżbieta Razowszcžanka Stanisławowa Surwiłowa mażonkowie* (MS₁ 141); *spectabilis d(omi)ni Simonis Stegwil consularis caunensis cum [...] domina Sophia Rozowszcžanka Stegwilowa* (MS₁ 87) – *Symonie Stegwile raycy kowień(skiego) y paniey Zophiey Rażowszcžance Symonowej Stegwilowej mažonkach* (MS₁ 338); *Stanisław Wierzbicki et Elizabet Usowska Wierzbicka coniuges* (S₃ 335) – *Stanisław Wierzbicki rayca kowienſki y Elżbieta Usowska Stanisławowa Wierzbicka mažonkowie mieściźanie kowienſcy* (S₃ 336). Daugiausia tokų pavyzdžių yra 1662–1673 m. suolininkų ir 1683–1773 bei 1686–1776 m. magistrato ir suolininkų knygose. Šių teismų bylų rinkiniai rodo iš esmės visus miestiečius jau turėjus paverdes.

XVII a. pradžios tévo ir vaikų pavardžių lytys dar varijuoja, pvz.: *ucciwy Andrzejy Boniszkowicž nieboszczyka Fransyszka Boniszko mieszkańców y ławnika kowień(skiego) syn* (MV 228); *ucciwy Matyasž Jodziewicž nieboszczyka Jana Jodzia mieszkańców kowień(skiego) syn* (MV 120); *hon(estus) Andreas Koiata fily sui Laurenty Koiąłowicž civis caunen(sis)* (S₁ 267).

Sunku pasakyti, ar sūnus neturi pavardės ar ji paprasčiausiai būdavo neužrašyta ir tokiais atvejais, pvz.: *Pawła Janowicža Plikozencja y syna iego Łukasza Pawłowicža* (VSM 34); *ucciwy Jan Stanisławowicž niegdy Stanisława Mikołajewicž kotlarza i Alžbieti Stanisławowej mieszkańców skich syn* (MV 313); *hon(estus) Joan Szczepanowicž ławnik*, jo sūnus – *Andreas Janowicž* (M₅ 261). Tokių įvairuojančių tėvų ir vaikų užrašymų pastebėta nuo XVII a. pradžios.

XVII a. kauniečių įvardijimai liudija ypač intensyviai formavusis miestiečių pavar-des: 1) šio laikotarpio pirmojoje pusėje palaipsniui daugėja miestiečių luomo viduri-

niojo bei žemesniųjų sluoksniių asmenų pavardžių; 2) 1662–1673 m. suolininkų, 1683–1773 ir 1686–1773 m. mišrių magistrato bei suolininkų knygų įrašai rodo iš esmės visus miestiečius jau turėjus paverdes; 3) XVII šimtmetėje pavardžių formavimasis dar nėra galutinai pasibaigęs; 4) dėl nevienodų užrašymų nelengva įvertinti besiformuojančių pavardžių statusą. Pastarasis ypatumas neleidžia itin tiksliai nustatyti galutinio pavardžių susiformavimo laiko. Skirtingose aktuose to paties asmens pavarde gali būti kitaip užrašyta: kaip nors pakeista, iškreipta, turėti nevienodų darybos formantų, be to, ji gali būti suslavinta, apvokietinta ir pan.

1. 3. XVIII amžius

Iš XVIII a. teismo bylų visiškai aišku, kad visi miestiečiai turi paverdes. Ypač tai akivaizdu, kai greta užrašomi sutuoktiniai, pvz.: *Piotr Apolinski krawiec i Roza Szukiewiczowna Apolinska małzonkowie* (AI₂ 26); *d(omi)nus Paulus Danilewicz consularis caunen(sis) et d(omi)na Catharina de Datowscys Danilewiczowa consularisa* (AI₄ 68); *panu Michałowi Datowskemu ławnikowi miasta Kowna i samei paniei Annie Datowskiej małzonkom* (DAT; AI₁ 348); *honorati domini Simonis Dobrziąłowski scabini caunensi, jo żmona – domina Agnetis Dobrziąłowska* (AI₁ 57); *famata Elisabetha Gurska fam(atus) d(ominus) Joannis Gurski civis caunen(sis) derelicta vidua* (MS₁ 388); *uczciwym Piotrowi Harmałowiczowi mężowi Agnieszcie Charmałowiczowej małzonce maystrom cechu tkackiego* (DAT; L₅ 71); *famatus Stephanus Jasulewicz, jo żmona – Catharina Barbara Jasulewiczowa* (AI₁ 214); *uczciwemu Szymonowi i Maryannie Palczewskim furmanom kowienskim* (DAT; L₄ 76); *sł(awetny)mi Kazimierzem i Anną Paschalskimi chirurgami* (INSTR; AI₁₁ 48); *uczciwy Jakub i Magdalena Pietruszewscy maystrowie cechu stolarskiego* (L₁₁ 188); *Michał i Anna Piotrowscy małżakowie maystrowie kunsztu szewskiego* (AI₁ 191); *Janowi i Maryannie Rozewskim małżakom mieszczanom* (DAT; L₁₁ 74); *uczciwych Jakub i Marianna Rozmyślawowiczowie maystrowie bractwa Aniollow* (L₁₀ 135); *uczciwi Michał i Barbara Rudzianscy cieslowie kowienskie* (L₁₁ 147); *Marcinowi i Klarze Sinkiewiczem [...] ciesielskiei roboty* (L₄ 33); *pana Adama Stanisława Skuderowicza wojta kowienskiego i samą panią Sawlulewiczownę Skuderowiczą* (AI₁ 145); *d(omi)na Elisabeth Razowska Surwiłowa spectabilis olim d(omi)ni Stanislai Surwił consularis caunensis vidua* (AI₂ 54); *Jozef i Marianna Stankiewiczowie maystrowie kunsztu krawieckiego* (L₁₅ 15); *Jan i Marianna Szarlota Steffanowiczowie maystrowie kunsztu garbarskiego* (AI₁₀ 200); *z uczciwymi Macieiem i Rozą Świsćj małzonkami rzemiosła kowalskiego* (L₆ 126); *Antoniemu i Annie Szabanowskim maystrom kunsztu tkackiego małżakom* (DAT; AI₉ 650); *Antoni i Elzbieta Szylejkowie mał(zą)kowie furmanie* (L₈ 60); *Franciszek i Katarzyna Szynkiewiczowie mał(zą)kowie* (L₃₃ 33); *Janem i Katarzyną Szyrami mieszczaninami kowienskimi małżakami* (INSTR; AI₉ 404); *uczciwy Jozef i Teresa Szermowie małżakowie maystrowie kunsztu ciesielskiego* (L₇ 53); *Maciejowi i Krystynie Szołkowskiem piroznikom kowienskim* (DAT; AI₉ 121); *Dawidem i Krystyną Tylami kowalskiego kunsztu maystrami* (INSTR; AI₁₀ 22); *Jerz i Katarzyna Tyminscy maystrowie kunsztu ciesielskiego* (L₃₇ 37); *Jozeffowi i Rozalii Tyszkom małzonkom miasta Kowna* (DAT; AI₁ 379); *Pawel i Maryanna Toloczkowie maystrowie kunsztu ciesielskiego*

(L₆ 78); Janowi i Katarzynie **Urbańskim** mieszkańom (DAT; B₂ 23); uczciwym Antoniemu i Teresie **Wroblewskim** furmanom kowienskim (DAT; L₁₁ 201); panow Kazimierza i Maryanny **Zahorskich** radcow miasta Kowna (GEN; L₁₀ 117); uczciwy Teodor i Katarzyna **Zdanowiczowie** małzonkowie (L₁₁ 200); Michalowi i Annie **Zołądkiewiczom** maystrom kunsztu szewskiego (DAT; AI₉ 389) ir kt.

Įvardijant suntuoktinius, neretai dar nurodoma, iš kokios šeimos ar giminės yra kilusi žmona, pvz.: uczciwym **Wilhelmowi** i **Szarlocie** z **Radkow Matuciom** małzonkom maystrom kunsztu garbarskiego (DAT; AI₈ 668); Antoniego i Katarzyny z **Kuleszow Narockich** [...] radcow miasta Kowna (GEN; AI₇ 25); Bazylemu i Rozaly z **Bartoszewiczow Palijewskim** obywatelom (DAT; AI₁₀ 437); Franciszek i Anna **Pietraszewiczowie** obywatele miasta Kowna (AI₇ 364); Jozefa i Katarzyny z **Wilczynskich Pileckich** małżakow obywatele miasta Kowna (GEN; AI₉ 1); Michala i Anny z **Jucewiczow Piotrowskich** maystrow cechu szwieckiego (GEN; L₈ 45); honoratus d(omi)nus Joannes **Chrystophorus Plew scabinus cauen(sis)**, jo žmona – honorata d(omi)na Anna de **Plekajc Plewowa** (AI₁ 130); panom **Maciejowi** i **Teresie** z **Pacewiczow Pozerskim** pisarzom magistratu kowień(skiego) (DAT; AI₁₁ 295); Janem i Anną z **Dzienkowskich Poziemskimi** (AI₉ 771); uczciwym Jakubowi i Maryannie z **Oppowskich Rozmysłowiczom** furmanom kowienskim (DAT; AI₇ 277); Janowi i Annie z **Szatynskich Sielickim** mieszkańom kowienskim małżakom (DAT; AI₇ 40); Jan i Elzbieta z **Runcewiczow Sinkiewiczowie** małżakowie maystrowie kunsztu kowienskiego (L₆ 68); Michalowi i Konstancyi z **Szyleykow Skaczkowskim** mieszkańom (DAT; AI₈ 616); Jozefa i Magdaleny z **Orłowskich Staszynskich** maystrow (GEN; AI₉ 26); Bartłomiej i Barbara z **Mozeykow Steffanowicowie** mieszczanie Kowna małżakowie (AI₇ 437); Antoniego i Anny z **Cimaszewskich Szabanowskich** maystrow kunsztu tkackiego małżakow (GEN; AI₁₁ 5); Mikołay i Magdalenna z **Urbanowiczow Szatkiewiczowie** obywatele miasta Kowna (AI₉ 207); Wawrzyniec i **Teresa** z **Wroblewskich Taramowiczowie** małżakowie obywatele miasta Kowna (AI₇ 181); sławetnie panowie Jozef i Rozalia z **Łoybow Tyszkowie** mieszczanie (L₆ 89); Piotr i Elzbieta z **Pileckich Uszakowie** obywatele i mieszczanie (AI₁₀ 81); Franciszkiem i Katryną z **Brawinskich Zarzeckimi** obywatelemi (INSTR; AI₈ 187); Jerzy i Maryanna z **Sobolewskich Zyciewiczowie** mał(zako)wie obywatele (AI₁₀ 519) ir pan.

Rečiau suntuoktiniai turi du bendrus asmenvardžius, pvz.: *spectabilis d(omi)nus Casimirus Inkiewicz consularis cauen(sis)*, ja **Katharzyna Kazimierzowa Inkiewiczowa** rayczyna kowienska małzonkowie (AI₁ 48); **panu Antoniemu Łukaszewiczowi** i samei pani Jadwidze **Antoniowej Łukaszewiczowej** tkaczom (DAT; AI₂ 38); **panu Matheuszowi Stefowskiemu** burmistrzowi miasta Kowna i samei pani **Katarzynie Matheuszowej Steffowskiej** burmistrzowej kowienskiei małzonkom (DAT; AI₁ 312); **Piotr Surwił burm(istrz)** miasta Kowna i ja **Magdelena Surwiłowna Piotrowa** Surwiłowa mał(zon)kowie (AI₁₁ 521); ja **Stanisław Urbanowicz** tkacz i ja **Helena Stanisławowa Urbanowiczowa** małzonkowie i obywatele kowienscy (AI₂ 122) ar pan.

Galima pateikti ir kitokią pavyzdžių, patvirtinančių, kad po santuokos moteris įgyja vyro pavardę: **panow Macieja** i **Krystyny** z **Marcinkiewiczow** primi voti **Waluzyciey ad preasens Szołkowskich** obywatele miasta Kowna (AI₈ 131); **Szymon** i **Elzbieta** z **Kulisewskich** primo **Antonina Bielecka** at **praesens Kołuccy** maystrowie kunsztu szewskiego małżakowie (AI₂ 64); ja **Maryanna Maiewska** primo voto **Eydukiewiczowa** secundo vo-

to Łukaszewiczowa z mężem moim Janem Maiewskim maystrem kunsztu szwieckiego (AI₁₁ 350); pani Elzbieta Razowszczańska bywsza Jerżyna Boniszówna a potym Stanisławowa Surwiłowa raycyyna kowienska (MS₁ 376).

Kai kada moters vardas ir mergautinė pavardė praleidžiami, pasitenkinant tik nuoroda *sama*, *żona*, t. y. *pati*, *żmona*, pvz.: *Pawla i samei Toloczkow* (GEN; L₁₀ 131); *Tedorowi i zonie iego Waślewskim* (DAT; L₄ 21); *Kazimierz i sama Wienckowicze* (L₁₁ 158); *Michałowi i samei Wisztortom* (DAT; B₂ 67); *Antoni i sama Zarębowie* (B₂ 4). Tai rodo, kad XVIII a., kaip ir anksčiau, moterys buvo užrašomos nevienodai, nepilnai įvardijant. Galbūt tai tam tikra raštinės tradicija.

Aktų kontekstas aiškiai liudija, jog ir kiti šeimos atstovai, pavyzdžiu, tėvas ir sūnus ar broliai, turėjo vienodą pavardę: *Andrzej Dziękowski ławnik miasta Kowna i uczciwy Michał Dziękowski bracia* (SV₂ 227); *p(ana) Marcina Sinkiewicza i Jozeffowi Sinkiewiczowi bratu* (AKA₂ 38); *Jakuba i Teodora Bielawskich obywatelov miasta Kowna* (GEN; AI₁₀ 300); *sławetnym panom Bartłomiejowi i Stanisławowi Dawidowskim mieszczanom kowienskim* (DAT; L₉ 22); *Adam i Fran Gronskim obywatelom miasta Kowna* (DAT; AI₁ 673); *uczciwym Maciejowi i Stanisławowi Kierewiczom maystrom cechu tkackiego* (DAT; L₁₀ 23); *Michał i Jakuba Kleynow maystrow cechu szwieckiego* (GEN; L₇ 102); *uczciwym panom Dominikom i Tomaszowi Kontakiewiczom* (DAT; L₃ 165); *uczciwych Mikołaj i Macieja Suchodolskich obywatelov kowienskich* (GEN; AI₈ 173).

Ypač tai pasakytina apie greta užrašytus tėvus ir vaikus, pvz.: *Simonis Misielewicz et Magdalena Misielewiczowna famati Valentini Misielewicz filij* (MS₁ 395); *Petri Narwosz consularis caunen(sis) [...] synowi memu Dominikowi Narwoszowi i Katarzynie Narwoszownie corce z pierwszego małzenstwa* (MS₁ 390); *Karol oyciec mayster cechu tkackiego Józef syn Puchowscy* (L₁₁ 113); *Dominikowi Sakowiczowi i corce Sakowiczownie* (DAT; L₁₁ 30); *panowie Jakub oyciec Jozefat syn Abramowiczowie mieszczanie kupcy i obywatele miasta Kowna* (SV₁ 52); *Maciej i Magdalena z Zykiewiczow Rudzianscy małzonkowie obywatele kowiency* (AI₇ 348), jų sūnus – *Felicjanowi Rudzianskiemu synowi* (DAT; AI₇ 348); *ja Maryanna Maiewska primo voto Eydukiewiczowa secundo voto Łukaszewiczowa [...], Wincenty syn i Aniella z Myszewskich synowa Eydukiewiczowie małżankowie* (AI₁₁ 350); *Katarzynę Łukaszewicze i Dorotę Łukaszewicze corkę* (L₂ 46); *Józefa Macewicza Rozalię Macewiczową matkę* (B₂ 3); *ja Józef Narocki obywatel kowień(ski) matkę moją Katarzynę Narocką radzyną kowień(ską)* (AI₉ 753); *Anny Pazewowej matki i Andrzeja Pazera syna* (GEN; MS₁ 418); *Magdaleną matką i Kazimierzem synem Stankiewiczami* (INSTR; AI₆ 400); *Dominiki z Wasilewskich primi voti Abramowiczowej piszarzowej m(iasta) Kowna et preasens Michalkiewiczową i syna Klemensa Abramowicza* (AI₇ 638); *Elzbiecie Jerzowej Ulewiczowej matce i Stanisławowi Ulewicowi synowi* (DAT; L₇ 61); *Maciej i Magdalena rodzice Katarzyna corka Rudzianscy maystrowie kunsztu garbar(skiego)* (L₈ 2).

Taigi XVIII a. dokumentų įrašų kontekstas akivaizdžiai rodo, kad miestiečių luomo visų sluoksnių asmenys jau turėjo pavardes.

3. KAUNO LIUTERONŲ BENDRUOMENĖS NARIŲ PAVARDĖS

2. 0. Bendrosios pastabos

Tiriant XVI–XVII a. asmenvardžių kilmę pastebėta, kad dalis Kauno miestiečių antroponimų buvo germaniškos kilmės (Ragauskaitė 1999: 147; 2000: 105–106). Be abejo, asmenvardžio kilmė ne visuomet parodo jo turėtojo tautybę. Bet Kaune gyveno vokiečių, ir natūralu, kad jų įvardijimai funkcionuoja miesto aktų knygose (Kiaupa 2000: 67). Istorikų tvirtinimu, Kauno miesto liuteronų bendruomenė nuo pirmųjų savo gyvavimo dienų buvo vokiška (Kiaupa 1977: 14–18; Oksas 2000: 177–210). Jau 1544 m. vaito knygoje minimi Kauno raštininkai vokiečiai: *дал от себе мѣр нисарю немецкому Станиславу* (DAT; V₂ 66), *Тома немѣр ниса* (V₂ 66).

Pasitaiko ir šiaip mieste gyvenusių vokiečių: *Mamuc Kryuba nemēr* (V₂ 68), *z Hanus Niemczem* (INSTR; V₂ 55), *Pomkycy nemý* (DAT; V₂ 59). Kadangi dauguma Kauno liuteronų buvo vokiečių tautybės asmenys, jų pavardžių formavimosi aptarimo galiama būtų visai atsisakyti. Tai nedaroma dėl kelių priežasčių. Visų pirma, šie asmenys buvo Kauno lokalinių miestiečių bendruomenės nariai. Nuo 1655 m. jie išsikovojo teisę turėti miesto magistrate šešias vietas: tris tarejus ir tris suolininkus. Taigi jie dalyvavo miesto valdyme ir nepastebėti šių asmenų tiesiog neįmanoma (Kiaupa 1977: 13–26). Ši bendruomenė buvo labai svarbi Kauno viešajame gyvenime⁹.

Įdomu sugretinti Kauno vokiečių ir Vokietijos miestų gyventojų pavardžių susidarymo ir nusistovėjimo chronologiją. Be to, svarbu išsiaiškinti, kuo panašus ir kuo skiriasi Kauno miestiečių – vokiečių – ir kitų lokalinių kauniečių bendruomenės narių pavardžių formavimasis.

2. 1. XVI amžius

Peržiūrėjus ankstyviausius šaltinius, paaiškėjo, kad jau XVI a. pirmojoje pusėje Kauno miestiečiai vokiečiai turėjo pavardes. Jos pastebėtos tėvų ir vaikų užrašymuose, pvz.: 1522–1545 m. *famatus Joachim Schotner... omnes cives testame(n)ti olim famati Georgij Schotner* (M₁ 133); 1582 m. *honestus Albertus Bütner famati olim Bernati Bütner civis caunen(sis) filius* (V₇ 369); 1580 m. *pan Frydrich Bidner lawnik matki swei paniei Bernatowej Bitnierzowny burmistrzowi kowienjskiey* (V₇ 18); 1562–1564 m. *uthcziwý Jan Korczak oicza swego nieboſcžika Friderica Korczaka burmistrza kowień(skiego)* (V₅ 157); 1583–1591 m. *hon(esta) Anna Korczakowna Szmicowa Georgi Korczak fratrissui* (M₄ 693) – 1583–1591 m. *hon(esta) Anna Georgy Korczak scabinus caunensis filia legitima* (M₄ 632).

Galima numanyti, kad pavardė yra brolių bei tėvo ir sūnaus įvardijimuose, pvz.: 1564 m. *uthcziwý Gregier Hejn Florjana Heyna brata swe(go)* (V₆ 27); 1583–1591 m. *ho(nestus) Georgius et Michael Flancý cives* (M₄ 58).

Kaip ir kitų kauniečių, vokiečių įvardijimuose pastebėti du bendri asmenvardžiai, pvz.: 1567–1568 m. *uthcziwa pani Malgorzata Jacobowa Sulcowa* (V₆ 225), jos vyras

⁹ Išsamesnę darbų apžvalgą apie Kauno evangelikus liuteronus žr. Oksas (2000: 177–210).

– 1553 m. *Jakuba Schulcža wojta kowień(skiego)* (GEN; V₄ 162); 1568–1572 m. *f(amus-tus) d(ominus) Wolfgang Nimpcz scabinus caunen(sis)* (M₃ 12), jo žmona – 1580 m. *mieszczanka kowienska pani Benigna Wolf Niemežowa* (V₇ 121).

Sunkiau vertinti tokius atvejus, kai greta užrašyti tos pačios šeimos atstovai neturi vienodų asmenvardžių, pvz.: 1522–1545 m. *Dorothea uxoris olim Petri Heyn aurificis caunen(sis)* (M₁ 151); 1522–1545 m. *famat(us) domi(nus) Erhardus Szlegel honeste Anne uxoris* (M₁ 414); 1545 m. *pan Fredrich Corczak sam od ssiebie ý od zony swej panjey Anni* (V₃ 54); 1545 m. *sławetny pan Andrzej Schulcž swoię małżonką panią Barbarą* (V₃ 44); 1562–1564 m. *uthcziwei paniey Malgorzati wdowy nieboszczyka pana Ewarda Berkmana burmistrza* (V₅ 292); 1583 m. *honesta Heliżabeta famati d(omi)ni Bernati Bühner consulis caunen(sis) coniuga* (V₇ 306); 1568–1572 m. *honesta Anna coniuga Georgy Demers* (M₃ 20); 1581 m. *famatus Lucas Eggierth cum Anna coniuge sua* (V₇ 219); 1561 m. *panjy Barbara nieboszczyka Eraſmuſa Heyna małżonka* (V₅ 8); 1568–1572 m. *honesta Barbara olim Joannis Hon relicta coniunx* (M₃ 90); 1582 m. *hon(est)a Catherine olim Klaus Kierstin relicta vidua* (V₇ 266); 1568–1572 m. *honesta Catharina quonda Georgy Knebelis civ(is) caunen(sis) relicta* (M₃ 32); 1561 m. *pani Zophia pana Michala Schimbella małżonka* (V₅ 63); 1583–1591 m. *hon(estus) Andre-as Szram civis caunen(sis)*, jo žmona – *Margareta Luniskowna* (M₄ 514); 1583–1591 m. *famatus domi(nus) Georgius Szeper coniugis sua Catharina Korczakowna* (M₄ 293) ir pan.

Šiuose pavyzdžiuose aiškiausiai matyti, kad be bendro asmenvardžio, t. y. pavardės, užrašyti ir aukštą padėtį visuomenėje užimantys asmenys. Kaip sakyta ankščiau, lie-tuviai, priklausę aukštuomenei, tuo laiku jau turėjo paveldimus antroponomimus. Ši ap-linkybė rodo, kad, greičiausiai, pateiktuose atvejuose bendri asmenvardžiai papras-čiausiai buvo neužfiksuoti. Netgi galima manyti, kad ištakėjusios moterys buvo įvardijamos pagal tėvą taikant tam tikrą rašybos tradiciją. Galbūt ją įtvirtindavo ir įvairūs to meto miesto teismo bylų rašymo formulių rinkiniai (Jablonskis 1979: 222).

Tai tik patvirtina ankstesnį spėjimą, kad bent dalis tokių atvejų nerodo pavardės nebuviomo. Matyt, tai iš tiesų lėmė įvardijimo nevienodumai, kitataučių raštininkų turėta rašto tradicija ir pan. (Jablonskis 1979: 222). K. Jablonskis teigė, kad miesto aktų knygas tvarkę raštininkai ne tik puikiai mokėjo kalbą, kuria rašė, bet ir turėjo sudarytus šia kalba įvairių aktų formulių rinkinius (ten pat). Jais, be abejonių, ir vadovaudavosi užrašydami kauniečius, jų žmonas bei vaikus.

2.2. XVII amžius

Vélesniuose, t. y. XVII a. įrašuose, pastebėta įvardijimų, kuriuose vokiečiai užrašyti su pavarde ir be jos. Dažniausiai šie asmenys užrašyti su pavardėmis. Vienodas tėvų ir vaikų asmenvardis yra tokiais atvejais, pvz.: *honorati d(omi)ni Friderici Freyer scabini*, jo dukters – *Anna, Dorothea et Catharina Freyerowna* (MS₁ 189); *Petry Fux filii famati d(omi)ni Christophori Fux civis caunen(sis)* (S₃ 563); *famatum Petrum Fux*, jo duktė – *famata Anna Fuxowna* (S₃ 183); *pan Heliasz Helchner uczciwa pani Barbara Helchnerowa mieczka kowienska matka iego po nieboszczyku Filipie Helchneru oycu iego pozostalei* (V₉ 140).

Esama atvejų, kai vyras ir žmona užrašyti tokia pačia pavarde, pvz.: *famata d(omi)na Anna Wesselowna Hennigowa famati d(omini) Joannis Hennig civis et negotiatoris caunensis* (S₃ 44); *p(ana) Jana Naugarda raycy kowień(skiego) y Doroty Wesselowny Naugardowej* (S₃ 473); *honorat(us) d(omi)n(us) Petrus Peterson scabinus caunen(sis) et honorata d(omi)na Ursula Hoffmanowna Petersonowa coniugibus* (MS₁ 160); *Jakub Szenfeld y Anna Naugardowna Szenfeltowa obywatele miasta Kowna* (S₃ 342).

Du bendrus asmenvardžius turi kiti suuoktiniai, pvz.: *famata Barbara Urbanowiczowna Albrychtowa Beynartowa*, jos vyras – *famat(us) Albrycht Beynart* (S₃ 361); *Reinholdowa Jansonowa et [...] Reinholdum Janson civis caun(ensis)* (S₁ 20); *famat(us) d(omin)us Joannes Kinner civ(is) et negotiator caun(ensis) iako opiekun paniey Anny Forchontowney Jannowey Kinerowej małzonki swey* (MS₁ 239); *uczciwy Tomasz Kop tutejszy bywszy szkłarz y uczciwa Anna Niszowna Thomaszowa Kopowa małzonkowie* (MS₁ 60); *Tomasz Langans y Anna Jachym Wolkowna Tomaszowa Langansowa małzonkowie mieszczanie* (S₃ 528).

Vienur tie patys suuoktiniai turi vieną, o kitur – du bendrus asmenvardžius, pvz.: *panu Andrzejowi Harderowi aptekarzowi kowienkiemu y małżonce onego paniey Giertrudzie Petersenownie Harderowej* (DAT; MS₁ 74) – *panu Andrzejowi Harderowi mieczaninowi kowienkiemu i małżonce onego paniey Giertrudzie Petersenownie Andrzejowej Harderowej* (DAT; MS₁ 81) ir pan.

Ta pačią pavardę turi ir broliai: *p(ana) Frydrycha Freyera lawnika, Reinholda Freyera bracia mieszczań* (GEN; MS₁ 37); *bratankowi memu Thomasa Freza, Pawłowi Frezowi mieszaninowi kowienkiemu* (S₂ 194).

Kaip ir XVI a. įrašuose, gali būti neužrašytas bendras asmenvardis, pvz.: *ślawetny pan Jerzy Alert mieszanin kowień(ski) z małzonką swą Dorotą Eggertowną* (VSM 238); *hon(esta) Barbara Felgerowna olim Henrici Banth civis et negotiatoris caunen(sis) derelicta vidua* (S₂ 195); *famata domina Dorothea Kalawowna famati olim domini Benedicti Feyzak civis caunen(sis) derelicta vidua* (MS₁ 473); *Anna Hans Butgierowna małzonka pomienionego pana Thomasa Freza mieszczanie kowienency* (S₂ 193); *Dorotea olim Joannis Hoffman consulis caunen(sis) derelicta vidua* (S₂ 32); *hon(esta) Eliżabeta Rumfeltowna olim Gaspari Hoffman derelicta vidua* (S₁ 121); *hon(estus) Hanusius Jung sutor caunen(sis) et hon(esta) Zophia Szpernikowna coniuges* (S₂ 222); *hon(esta) Barbara Foltynbekierowna, jos vyras – fam(ati) olim Friderici Korczak civis caunen(sis)* (S₁ 257); *fam(atus) Nicolai Kruz civis et negotiatoris caunen(sis), jo žmona – Petronelle Dyonizowna* (S₂ 230); *honor(ata) olim Clara Policzanka, jos vyras – Joannis Litkie civis caunen(sis)* (S₂ 230); *fam(atus) Christofor Petersen et Helisabeth Tydmansdorfnie coniugis civibus* (S₂ 105); *fam(atus) Hanusius Teyfer civis et chirurgus caunen(sis) et Anna Kallowna coniuges* (S₂ 101); *hon(estus) Thobia Wasergraf et Brigita Gabriel Langowa civibus* (S₁ 28); *Hanusii Zagier aurifex caunen(sis), jo žmona – Barbara Betkierowna* (S₂ 79).

2. 3. XVIII amžius

Visi XVIII a. germaniškos kilmės asmenvardžiais įvardyti asmenys turi pavardes. Jos pastebėtos suuoktinių įvardijimuose, pvz.: *uczciwym Johanowi i Elzbiecie Dytry-*

chom maystrom kunsztu stolarskiego (DAT; AI₈ 1025); panowie Jan i Bogumiła z Kantelow Faberowie ławnikowie miasta Kowna małzonkowie (AI₇ 657); uczciwym Janowi Frydrychowi i Barbarze z Mertensinow Fahrenholtzom małżakom maystrom kunsztu zarembackiego cechu kowień(skiego) (DAT; AI₇ 216); Henrykowi i Johannie z Rhodow Fergiellom kupcom miasta Kowna (DAT; AI₁₁ 300); uczciwym Krzysztofowi i Maryi Erdmuty z Ratawow Fossem małzonkom maystrom kunsztu tkackiego (DAT; AI₇ 353); fam(atus) d(ominus) Michaelem Freylich, jo žmona – Elisabetham Rozemberkowna Freilichowa coniuges incola (AI₁ 37); panow Jana i Barbary z Reymerow Fuxow obywateł miasta Kowna (GEN; AI₁₁ 226); Janowi Chrystyanowi i Annie z Ottow Gatermanom (DAT; AI₇ 617); Jerzy i Anna Barbara Helmowie maystrowie kunsztu garbarskiego (AI₁ 93); pana Krzysztofa Hofmana ławnika miasta Kowna i samei panieci Anny Dorothy Farenheytowny Krzysztofowej Hoffmanowej małżakow (GEN; AI₁ 76); famatus dominus Ernestus Fridericus Kienichsztetem civis caunen(sis), jo žmona – f(amata) d(omi)na Anna Dorota Kienichsztetowa (AI₄ 13); sławetni panowie Jan Kiner i małżaka iego Anna Forchuntowna Kinerowa obywatele kowieńscy (AI₅ 10); uczciwymi Andrzejem i Katarzyną z Stankiewiczow Millerami maystrami kunsztu tkackiego obywatełami kowieńskimi (AI₁₁ 270); uczciwym Janowi Krzysztofowi i Maryi Giertrudzie Sreterom małżakom maystrom kunsztu zarębackiego (DAT; AI₉ 499); uczciwym Krystyanowi i Eleonorze Sztrauzom maystrom kunsztu slosarskiego (DAT; AI₈ 659); pana Jana Bernarda Szwarcę chirurga kowień(skiego) i samą panią Elzbietę Zelnnerownę Szwarcową małzonkow (AI₃ 160); panow Jana i Anny z Konartow Walterow obywateł kowieńskich małżakow (AI₆ 124).

Apibendrinant galima pasakyti, kad Kauno vokiečiai, kaip ir lietuvių aukštuomenė, XVI šimtmečio pradžioje jau turėjo pavaordes. Vokiečių antroponimikai neturi vieningos nuomonės dėl tikslesnio miestiečių pavadžių atsiradimo bei nusistovėjimo. V. Fleischeris, H. Naumannas nurodo, kad pirmiausia jos pradėjo rastis Vokietijos didžiuosiuose miestuose apie XII a. XIV–XV a. didžioji dalis miestiečių jau turi pavaordes (Fleischer: 12–15; Naumann 1987: 12–15). Tirtų šaltinių medžiaga liudija, kad kai kurie Kauno vokiečiai buvo atvykę iš kitų Vokietijos miestų ir vėliau tapę Kauno miestiečiais. Tai tik patvirtina ankstesnį teiginį, kad šie kitataučiai jau XVI a. pirmojoje pusėje tikrai turėjo pavaordes¹⁰.

Ar kiekvienu atveju germaniškos kilmės asmenvardžiu įrašytas asmuo tikrai buvo vokietis, nustatyti neįmanoma. Štai peržiūrėtose Kauno parapijos Šv. Petro ir Povilo bažnyčios (dabartinės arkikatedros bazilikos) krikšto, jungtuvių, mirties registracijos knygose taip pat pasitaiko germaniškos kilmės asmenvardžių. Jų esama ir 1732–1798 m. jungtuvių knygoje¹¹, pvz.: Jacobus Wacht (JUNGTK 3)¹², Michal Kreycer (JUNGTK 4), Josephus Rex (JUNGTK 5), Joannes Speyzer (ten pat) ir t. t. Vienas kitas rastas ir 1763–1791 m. tos pačios bažnyčios mirties registracijos knygoje¹³:

¹⁰ Plačiau apie XVI–XVIII a. Kaune gyvenusių vokiečių liuteronų bendruomenę žr. Kiaupa (1977: 13–26; 1988: 28; 2000: 67).

¹¹ F. 669. Ap. 1. B. 2.

¹² Skliaustuose esantis skaičius žymi bažnytinės knygos puslapį, kuriamė paminėtas asmuo.

¹³ F. 669. Ap. 1. B. 3.

Jacobus Rexa (MRTK₁ 23), *Joannes Kieyzer* (MRTK₁ 18), *Joannes Ofman* (MRTK₁ 15). Tokias pavardes turėjė asmenys galėjo būti vokiečių tautybės. Tai paliudija tokie 1791–1827 m. mirties registracijos knygoje surasti pavyzdžiai: *Jerzy Zyffert Felczer niemiec zonaty z Miasta Kowna* (MRTK₂ 22); *Franciszek Harain Niemiec wdowiec* (MRTK₂ 30); *Jan Wulf z Niemieckiey Religy* (MRTK₂ 53). Šie Kauno gyventojai, matyt, save laikė katalikais, nes tuokėsi ir buvo laidojami pagal šios konfesijos nuostatus.

Kaip jau aptarta, XVII a. antrojoje pusėje visi kauniečiai turėjo pavardes. Bet tai jokiui būdu nereiškia, kad tuo metu jos buvo galutinai nusistovėjusios. Atsižvelgiant dar į tai, kad lietuvių asmenvardžiai buvo užrašomi nelietuviškuose tekstuose, gana sunku aptarti kauniečių pavardžių stabilizavimąsi. O jis, kaip rodo tolesnė šių pavardžių raida, buvo nenatūralus ir stichiškas.

Nemažai XVI–XVII a. kauniečių pavardžių raštininkai perteikė gana tiksliai. Jos buvo užrašytos su lietuviškomis galūnėmis, lietuviškomis patroniminėmis priesagomis ir pan. Tai leidžia manyti, kad lietuvių kalba buvo plačiai vartojama Kauno viešajame gyvenime (Lebedys 1976: 28; Jablonskis 1979: 219–220; Kiaupa 2000: 66–92). Dar 1540 m. Žygimantas Senasis įsakė Kauno teismuose vartoti lietuvių kalbą (Kiaupa 2000: 89). Numanu, kad raštininkai, pavyzdžiu, vaito teisme galėjo suprasti ir lietuviškai. Tačiau Kauno miesto vaito, tarybos, suolininkų teismo raštinės savo knygas, kuriose užfiksuo- ti miestiečiai, rašė ne lietuvių, o senaja baltarusių, lenkų, lotynų ir šiek tiek vokiečių kalba. Taigi kauniečių asmenvardžiai buvo slavinami, vokietinami, lotyninami ir pan. Todėl jau susiformavusi to paties asmens pavardė skirtinguose tos pačios bylos aktuose galėjo būti kaip nors pakeista ar gerokai iškreipta. Tam nemaža įtakos turėjo ir šneka-moji kalba. Gyvojoje kalboje vartojamas lietuviškas asmenvardžių lytis teismo aktuose neretai pakeisdavo atitikmenimis su slaviškomis tėvavardinėmis priesagomis -evič ar -ovič. Ivairių kalbų vartojimas trukdė nusistovėti rašytinės pavardės lyciai. Pavardės forma dažnai priklausė ir nuo dokumentų surašiusio asmens. Dėl to istorijos šaltiniuose esama gausybės pavardžių variantų. I vieną kitą miestiečių pavardžių varijavimo atvejį atkreipė dėmesį ir šio miesto istoriją tyres J. Oksas (Oksas 2000: 183). Taigi atski- rai reikėtų kalbėti apie tolesnę jau susidariusių kauniečių pavardžių stabilizaciją.

Iš to, kas pasakyta, galima daryti prielaidą, jog daugumos Lietuvos miestiečių pa-vardės nusistovėjo vėliau nei bajorų¹⁴. Pastarųjų pavardės pradėjo atsirasti net XV a. ir intensyviai formavosi XVI a. bei vėliau (Maciejauskienė 1991: 112). Galima prisiminti ir kai kurias istorines sąlygas. Kilmingieji bajorai buvo valstybės piliečiai, dalyvavę jos valdyme, todėl jų pavardės turėjo būti įteisintos ir rašomos vienodai ar bent vienodžiau. Jie turėjo nemažą turtinę nuosavybę, todėl jiems būtinai reikėjo pavardės vienodumo. Bajorams buvo ypač svarbu rūpintis savo giminės genealogija ir pan. Miestiečiai turtinės padėties atžvilgiu buvo menkesni nei bajorai. Jų pavardės statusą dažniausiai įtvirtindavo to miesto dokumentai. Dėl šių priežasčių jiems nebuvo taip ak-tualu rūpintis savo pavardės vienodumu. Miestiečiai neturėjo pilietinių teisių bent iki 1791 m. Gegužės 3 d. konstitucijos¹⁵. Miestų įstatymas, įtrauktas į šią konstituci-

¹⁴ Gaila, kad nesama išlikusių originalių miesto aktų knygų iš pačios XV a. pabaigos. Tokia antroponiminė medžiaga leistų patikslinti ši teiginį.

¹⁵ Plačiau apie tai žr. Glemža (1998: 43–69).

ją, miestiečiams, turintiems nemažą nekilnojamajį turtą, suteikė teises, kuriomis jie prilygo bajorams. Jiems buvo leista tapti nobilituotais. Ši konstitucija buvo labai svarbus įvykis miestų gyvenime. Trumpiau tariant, nauji įstatymai sukūrė visuotinę miestų teisę (Glemža 1998: 47–8; 2000: 211–214). Be jokios abejonės, šios istorinės aplinkybės negalėjo turėti kokios nors didesnės įtakos miestiečių pavardžių susidarymui. Jos tik parodo, kad bajorų luomui turėti pastovią pavardę palankios aplinkybės susiklostė kur kas anksčiau nei miestiečiams.

Valstiečių pavardės, V. Maciejauskienės nuomone, sporadiškai pradėjo rastis tik XVI amžiaus pačioje pabaigoje ir daugiausia jų susidarė XVII šimtmetyje. Autorė teigia, kad XVIII a. jos jau galutinai susiformavusios (Maciejauskienė 1991: 112). Straipsnyje aptarti duomenys rodo, kad jau XVI a. pirmojoje pusėje Kauno vokiečiai ir lietuviai tikrai turėjo paveldimus asmenvardžius. XVII a. antrojoje pusėje miestiečių luomo visų sluoksnių asmenys neabejotinai turėjo pavardes. Toliau galima stebėti pavardžių stabilizaciją – maždaug iki XVIII a. pabaigos.

IŠVADOS

1. Ištyrus XVI–XVIII a. kauniečių 12 000 įvardijimų nustatyta, kad visose vietinės miestiečių bendruomenės grupėse pavardės susidarė skirtingu laiku.

2. Anksčiausiai susidarė turtingųjų miestiečių pavardės. Jau XVI a. pirmojoje pusėje aukštėsnę padėtį visuomenėje užimantys kauniečiai bei germaniškos kilmės antroponimais užrašyti asmenys (galbūt liuteronų bendruomenės nariai) turėjo pavardes. Antrojoje šio šimtmečio pusėje bei XVII a. pirmojoje pusėje dalis miestiečių luomo viduriniojo bei žemesniųjų sluoksnių asmenų turi vienodą paveldimą antroponimą.

3. 1662–1673 m. suolininkų knyga bei 1683–1773 ir 1686–1776 m. magistrato ir suolininkų knygos rodo iš esmės visus kauniečius jau turėjus pavardes.

4. Sugretinus bajorų bei valstiečių luomų pavardžių susidarymo ir nusistovėjimo duomenis su kauniečių pavardžių formavimosi laiku paaiškėjo, kad miestiečių pavardės susidarė anksčiau nei valstiečių, bet vėliau nei bajorų. Mat pastarujų pavardžių, kaip spėjama, jau būta XV a., paskui jos intensyviai formavosi XVI a. ir vėliau. Valstiečių pavardės sporadiškai pradėjo rastis tik XVI a. pačioje pabaigoje, toliau labai sparčiai formavosi XVII a. ir baigė susidaryti XVIII a. Tuo tarpu XVI a. pirmojoje pusėje Kaune gyvenę vokiečiai ir lietuviai kauniečiai (elitas) neabejotinai turėjo paveldimus asmenvardžius. XVII a. antrojoje pusėje visų miestiečių luomo sluoksnių asmenys turėjo pavardes. Jų stabilizacija tėsėsi ir XVIII a.

ŠALTINIAI¹⁶

Kauno miesto savivaldos institucijų knygos

AI₁ – 1693 m. aktų įrašų knyga. Vilniaus universiteto Rankraščių skyrius (toliau – VUBRS). F. 7. B. 13868, 1.
AI₂ – 1738–1749 m. aktų įrašų knyga. VUBRS. F. 7. B. 13868, 2.

¹⁶ Nurodomi dokumento metai, saugojimo vieta, fondas ir signatūra.

- AI₃ – 1743–1748 m. aktų įrašų knyga. VUBRS. F. 7. B. 13868, 3.
- AI₄ – 1749–1753 m. aktų įrašų knyga. VUBRS. F. 7. B. 13868, 4.
- AI₅ – [1747], 1757–1762 [1768] m. aktų įrašų knyga. Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA). F. SA. B. 13870.
- AI₆ – 1763–1773 m. aktų įrašų knyga. LVIA. F. SA. B. 13871.
- AI₇ – 1771–1781 m. aktų įrašų knyga. LVIA. F. SA. B. 13872.
- AI₈ – 1780–1784 m. aktų įrašų knyga. LVIA. F. SA. B. 13873.
- AI₉ – 1781–1788 m. aktų įrašų knyga. LVIA. F. SA. B. 13874.
- AI₁₀ – 1789–1792 m. aktų įrašų knyga. LVIA. F. SA. B. 13877.
- AI₁₁ – 1796–1798 m. aktų įrašų knyga. LVIA. F. SA. B. 13877.
- AKA₁ – 1779–1781 m. archyvo knygų aprašas, 2. LVIA. F. SA. B. 18657.
- AKA₂ – 1788–1809 m. archyvo knygų aprašas. LVIA. F. SA. B. 18653.
- B₁ – 1779–1780 m. burmistro knyga. LVIA. F. SA. B. 19625.
- B₂ – 1780–1785 m. burmistro knyga. LVIA. F. SA. B. 19622.
- L₁ – 1754–1759 m. lentvaičio teismo knyga. LVIA. F. SA. B. 19588.
- L₂ – 1755–1763 m. lentvaičio teismo knyga. LVIA. F. SA. B. 19592.
- L₃ – 1763–1765 m. lentvaičio teismo knyga. LVIA. F. SA. B. 19602.
- L₄ – 1768–1771 m. lentvaičio teismo knyga. LVIA. F. SA. B. 19596.
- L₅ – 1771–1773 m. lentvaičio teismo knyga. LVIA. F. SA. B. 19599.
- L₆ – 1773 m. lentvaičio teismo knyga. LVIA. F. SA. B. 19601.
- L₇ – 1773–1775 m. lentvaičio teismo knyga. LVIA. F. SA. B. 19605.
- L₈ – 1775–1776 m. lentvaičio teismo knyga. LVIA. F. SA. B. 19606.
- L₉ – 1776–1778 m. lentvaičio teismo knyga. LVIA. F. SA. B. 19607.
- L₁₀ – 1778–1781 m. lentvaičio teismo knyga. LVIA. F. SA. B. 19627.
- L₁₁ – 1780–1781 m. lentvaičio teismo knyga. LVIA. F. SA. B. 19610.
- M₁ – 1522–1545 m. magistrato knyga. VUBRS. F. 7. B. 13838.
- M₂ – 1555–1564 m. magistrato knyga. VUBRS. F. 7. B. 13843.
- M₃ – 1568–1572 m. magistrato knyga. VUBRS. F. 7. B. 13848.
- M₄ – 1583–1591 m. magistrato knyga. VUBRS. F. 7. B. 13850.
- M₅ – 1604–1610 m. magistrato knyga. VUBRS. F. 7. B. 13856.
- M₆ – 1752–1786 m. magistrato posėdžių protokolai. LVIA. F. SA. B. 19587.
- M₇ – 1786–1796 m. magistrato posėdžių knyga. LVIA. F. SA. B. 19560.
- MS₁ – 1683–1773 m. mišri knyga: magistrato posėdžių protokolai, magistrato ir suolininkų teismų protokolai ir aktai. VUBRS. F. 7. B. 13867.
- MS₂ – 1686–1776 m. mišri knyga: magistrato posėdžių protokolai, magistrato ir suolininkų teismų protokolai ir aktai. VUBRS. F. 7. B. 13867.
- MV – 1603–1629 m. mišri magistrato ir vaito knyga. VUBRS. F. 7. B. 13855.
- S₁ – 1610–1622 m. suolininkų knyga. VUBRS. F. 7. B. 13861.
- S₂ – 1622–1640 m. suolininkų knyga. LVIA. F. SA. B. 13863.
- S₃ – 1662–1673 m. suolininkų knyga. VUBRS. F. 7. B. 13865.
- SV₁ – 1758–1762 m. suolininkų ir vaito teismo knyga. LVIA. F. SA. B. 19589.
- SV₂ – 1763–1767 m. suolininkų ir vaito teismo knyga. LVIA. F. SA. B. 19593.
- V₁ – 1542–1544 m. vaito knyga. LVIA. F. 166. Ap. 2. D. 14.
- V₂ – 1544 m. vaito knyga. VUBRS. F. 7. B. 13839.

- V₃ – 1545 m. vaito knyga. VUBRS. F. 7. B. 13840.
- V₄ – 1551–1555 [1593] vaito knyga. LVIA. F. SA. B. 13842.
- V₅ – 1561–1565 m. vaito knyga. VUBRS. F. 7. B. 13846.
- V₆ – 1564–1569 m. vaito knyga. VUBRS. F. 7. B. 13847.
- V₇ – 1580–1584 m. vaito knyga. VUBRS. F. 7. B. 13849.
- V₈ – 1587–1591 m. vaito knyga. VUBRS. F. 7. B. 13851.
- V₉ – 1606–1608 m. vaito knyga. VUBRS. F. 7. B. 13859.
- VSM – 1608–1616 m. mišri vaito, suolininkų ir magistrato knyga. VUBRS. F. 7. B. 13860.

Bažnytinės knygos

- JUNGT_K – 1732–1798 m. Kauno parapinės Šv. Petro ir Povilo bažnyčios jungtuvių registracijos knyga. LVIA. F 669. Ap. 1. B. 20.
- MRT_{K₁} – 1763–1791 m. Kauno parapinės Šv. Petro ir Povilo bažnyčios mirties registracijos knyga. LVIA. F. 669. Ap. 1. B. 3.
- MRT_{K₂} – 1791–1827 m. Kauno parapinės Šv. Petro ir Povilo bažnyčios mirties registracijos knyga. LVIA. F. 669. Ap. 1. B. 62.

LITERATŪRA

- BUBAK, J. 1986: *Proces kształtowania się polskiego nazwiska mieszkańców miejszczańskiego i chłopskiego*, Kraków: Nakładem Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- FLEISCHER, W. *Die deutschen Personennamen. Geschichte, Bildung und Bedeutung*, Berlin: Akademie-Verlag.
- GLEMŽA, L. 1998: Kaunas miestiečių sajūdyje (1789–1791). *Kauno istorijos metraštis* 1, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 43–69.
- GLEMŽA, L. 2000: Geros tvarkos komisijos kūrimo Kaune 1786 m. dokumentai. *Kauno istorijos metraštis* 2, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 158–163.
- Instrukcja* 1953 = *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- JABLONSKIS, K. 1979: *Istorija ir jos šaltiniai*, Vilnius: Mokslo.
- KIAUPA, Z. 1973: Kauno miesto senojo archyvo likimas. *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai*. A serija 2 (43), 125–140.
- KIAUPA, K. 1977: Kovos tarp liuteronų ir katalikų Kaune iki XVIII a. vidurio. *Religinės kovos ir erzijos Lietuvoje* 4, Vilnius: Mintis, 13–26.
- KIAUPA, Z. 1988: Kauno miesto vaitas ir jo aktų knygos XVI–XVII a. pirmojoje pusėje. *Lietuvos miestų istorijos šaltiniai*, Vilnius: Mokslo, 25–46.
- KIAUPA, Z. 1991: Šiaulių gyventojų kaita ir pastovumas XVII–XVIII a. *Šiaulių miesto savivaldai 200. Respublikinės istorikų mokslinės konferencijos tezės. 1991 m. lapkritis*, Šiauliai: Titnagas, 3–4.
- KIAUPA, Z. 2000: Kauno vaito XVI a. vidurio knygos prabyla lietuviškai. *Kultūrų sankirtos*, Vilnius: Diemedžio leidykla, 66–92.
- LEBEDYS, J. 1976: *Lietuvių kalba XVII–XVIII a. viešajame gyvenime*, Vilnius: Mokslo.
- MACIEJAUSKIENĖ, V. 1983: Lietuvių antroponiminė sistema iki XVI a. *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai*. A serija 3 (84), 122–131.
- MACIEJAUSKIENĖ, V. 1987: Lietuvių pavardžių stabilizavimosi ypatumai XVIII–XIX a. *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai*. A serija 4 (101), 113–122.
- MACIEJAUSKIENĖ, V. 1991: *Lietuvių pavardžių susidarymas*, Vilnius: Mokslo.
- MACIEJAUSKIENĖ, V. 1997: Lietuvių pavardžių lyčių varijavimas XIX amžiuje. *Lituanistica* 2 (30), 71–88.
- NAUMANN, H. 1987: *Familiennamenbuch*, Leipzig: Bibliographisches Institut.
- OKSAS, J. 2000: Buvusios Kauno evangelikų-liuteronų bažnyčios bei parapijos pastatų komplekso (senamiesčio 14 kvartalo) istoriniai tyrimai. *Kauno istorijos metraštis* 2, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 177–210.

- PAKSZYS, T. 1983: *Nazwiska rosyjskie XV–XVII w. (na podstawie akt prawnych)*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- RAGAUSKAITĖ, A. 1999: XVI a. II pusės Kauno miestiečių lietuviškos kilmės asmenvardžiai. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 41, 145–158.
- RAGAUSKAITĖ, A. 2000: XVII a. pirmosios pusės Kauno miestiečių asmenvardžių kilmė. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 43, 93–110.
- WOLFF, A. 1957: Projekt instrukcji wydawniczej dla pisanych źródeł historycznych do połowy XVI wieku. *Studia źródłoznawcze* 1, 155–181.
- ZINKEVIČIUS, Z. *Lietuvių antroponimika. Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje*, Vilnius: Mokslas.

Alma Ragauskaitė
Lietuvių kalbos institutas
Antakalnio g. 6, 2055 Vilnius, Lietuva
alma@lki.lt

Gauta 2001 08 23